

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

7-son (5-jild)
2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 7 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy

kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Норов Шухрат Сувонович</i> МОЛОДЁЖНЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ В ИНТЕГРАЦИИ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ НА ПРИМЕРЕ ЗАРАФШАНСКОГО ОАЗИСА	9-14
<i>Nazirxo'jayev Muhammadalixo'ja Qosimxo'jayevich</i> 1945-1950-YILLARDA ANDIJON VA FARG'ONA VILOYATLARIDA HARBIY ASIRLARINING QURILISH VA XALQ XO'JALIGI ISHLARIGA JALB ETILISHI TARIXIDAN	15-22
<i>Xujaniyazov Uktam Eshbaevich</i> QORAQALPOG'ISTON DAVRIY MATBUOTINING MUSTAQILLIK YILLARIDAGI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI (1991-2018).....	23-27
<i>Toirjonova Ruxsora Shaxobiddinovna</i> SOVET DAVRIDA VAQF MULKLARI TAQDIRI VA DINIY MUASSASALARGA BO'LGAN MUNOSABAT	28-31
<i>Aytmuratova Janilsin, Quvvatova Charos</i> THE ROLE OF THE JADIDS IN THE DEVELOPMENT OF NATIONAL PUBLIC EDUCATION, LITERATURE, AND ART	32-36
<i>Rahimova Zeboxon O'ktam qizi</i> XORAZM HUDUDIDAGI TARIXIY QAL'ALAR REKONSTRUKSIYASIDA 3D MODELLASHTIRISH TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI	37-42
<i>Aytmuratov Jalgas, Doshniyazov Raxat</i> QORAQALPOG'ISTON SAN'ATINING TARAQQIYOTIDA TASVIRIY SAN'ATNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH MANBALARI	43-49

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Raximbayev Akmal Azatboyevich</i> O'ZBEKISTON HUDUDLARIDA SANOATNI RIVOJLANISHI VA AGLOMERATSIYALARNI SHAKLLANISH JARAYONLARI	50-57
<i>Amonov Mehridin Oromiddinovich</i> TADBIRKORLIK FAOLIYATINI BOSHQARISHDAGI RAHBARLIK USLUBLARI	58-63
<i>Shukurov Ikrom Abdurashitovich</i> TURIZM SOHASINING RIVOJLANISHIDA TURISTIK FIRMA VA TASHKILOTLAR TOMONIDAN SOTILGAN SAYYOHLIK YO'LLANMALARINING TA'SIRINI TAHLIL ETISH	64-69

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Karimbayeva Salomatxon, Mirzaxmedov Abdurashid</i> IJTIMOIY TOLERANTLIKKA TA'RIF	70-74
<i>Qayumova Aziza Toshmuradovna</i> IBN XALDUN IQLIMLAR NAZARIYASINING IJTIMOIIY-FALSAFIY TAHLILI.....	75-78
<i>Bekpo'latov Ulug'bek Rahmatulla o'g'li</i> SIMMETRIYA VA ASIMMETRIYA BIRLIGI KONTEKSTIDA "O'ZBEKISTON – 2030" STRATEGIYASIDAGI G'OYALARNING IJTIMOIIY FALSAFIY TAHLILI	79-85

<i>Kubatov Shahobjon</i> 2016-2024-YILLARDA O'ZBEK JAMIYATI TAFAKKURIDA DAVLATNING IJTIMOIIY FUNKSIYALARI TAHLILI	86-96
<i>Abduraxmonov Is'haq, Jurayeva Rayxona</i> YOSHLARDA AXBOROT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING METODOLOGIK MUAMMOLARI	97-100
<i>Raximova Yulduz Dilmurod qizi</i> ISLOM FALSAFASIDA INSON TALQINI	101-104
<i>Achilov Firdavs Nasritdin o'g'li</i> YANGI O'ZBEKISTON YOSHLARI MA'NAVIIY QIYOFASINI YUKSALTIRISHDA MAHMUDXO'JA BEHBUDIY TA'LIMOTINING AHAMIYATI	105-108
<i>Mansurov Abdulaziz Akbarjonovich</i> DEMOGRAFIK JARAYONLAR, MIGRATSIYA VA URBANIZATSIYANING MADANIYATLARARO DIALOGGA TA'SIRI.....	109-113
<i>Хамдамов Бехзод Хабибович</i> ФИЛОСОФИЯ ЛИЧНОСТИ И СУДЬБЫ В «БОБУРНАМЕ»	114-118

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Mamadaliyeva Naibaxon, Mamadaliyeva Odinaxon</i> DAVLAT TILIDA SIFAT VA SERTIFIKATLASH ATAMALARI IZOHLI LUG'ATINI YARATISH ZARURATI	119-125
<i>Алиева Эльвина, Расулова Дилбар</i> ИЗУЧЕНИЕ КОНВЕРГЕНЦИИ ЯЗЫКОВЫХ СРЕДСТВ НА МАТЕРИАЛЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОЗАИЧЕСКОГО ТЕКСТА	126-134
<i>Eshboyev Qahramon Bakir o'g'li</i> LEKSIKOGRAFIYADA DARAJALANISH QONUNIYATINING ILMIY-AMALIY AHAMIYATI	135-144
<i>Qodirova Barno Ibragimovna</i> O'ZBEK FILOLOGIK TERMINOLOGIYASIDA -IZM QO'SHIMCHASINING ETIMOLOGIK VA MORFOLOGIK TAHLILI	145-149
<i>Tursinbaev Ilham Po'latbay o'g'li</i> BOLALAR ADABIYOTIDA POEMANING JANRIY XUSUSIYATLARI	150-154
<i>Abdurahmonova Farangiz, Xudoymurodova Xurriyat</i> "SAG'RI TERI TILSIMI" FALSAFIY ROMANIDA BOSH QAHRAMON TAQDIRINING BADIY TALQINI	155-158

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Yunusov Xaydarali Muratovich</i> YEVROPA ITTIFOQI HUQUQINING ASOSIY PRINSIPLARI	159-168
<i>Zokirov Sherzod</i> O'ZBEK XONLIKLARIDA INSON HUQUQLARINING TA'MINLANISHI: FUQAROLAR MUHOJIRATLARI BILAN ISHLASH VA U BO'YICHA NAZORATNI AMALGA OSHIRISH MISOLIDA	169-176
<i>Жураев Шерзод Юлдашевич</i> ПРИМЕНЕНИЯ ПРИНЦИПА ЗАЩИТЫ ДОВЕРИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА	177-185

<i>Maxamatov Maxmud Maxamataminovich</i> INSON HUQUQLARIDAN CHEKINISHNI XALQARO STANDARTLARDA TARTIBGA SOLINISHI	186-192
<i>Мадаминова Дилафруз, Авазбекова Диёрахон</i> СОПРИКОСНОВЕНИЕ ИСЛАМСКИХ И МЕЖДУНАРОДНЫХ НОРМ В ВОПРОСАХ РОДИТЕЛЬСКИХ ПРАВ И ОПЕКИ НАД РЕБЁНКОМ	193-202
<i>Qudratillayev Jaxongir Zokirjon o'g'li</i> INTERNETDAN FOYDALANISH HUQUQINING TARKIBIY QISMI	203-209
<i>Мукумов Бобур Мелибой угли</i> ОЦЕНКА РЕГУЛИРУЮЩЕГО ВОЗДЕЙСТВИЯ И ОБЩЕСТВЕННАЯ ЭКСПЕРТИЗА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ГОСУДАРСТВА, БИЗНЕСА И ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА	210-214
<i>Mamatmurodov Farrux Farxod o'g'li</i> FUNDAMENTAL DIFFERENCES AND ANALYSIS OF THE ORGANIZING PRINCIPLES OF ISLAMIC FINANCE AND TRADITIONAL FINANCE. IN THE EXAMPLE OF ISLAMIC BANKS AND TRADITIONAL BANKS	215-222
<i>Yarlakabov Sherali</i> ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA KADRLAR BILAN ISHLASH HUQUQIY ASOSLARINING NAZARIY JIHATLARI	223-228
<i>Боймурзаев Жасурбек Бахтиярович</i> ЗНАЧЕНИЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ОПЕРАТИВНЫХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ С ОБЩЕСТВЕННОСТЬЮ В БОРЬБЕ С НАРКОТИКАМИ И НАПРАВЛЕНИЯ ЕГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ	229-234
<i>Xadjiyev Azizbek Kadambayevich</i> “IJTIMOIY ADOLAT” TUSHUNCHASI, MAZMUNI VA TARKIBI VA XALQARO QONUNCHILIK Hujjatlarida tutgan o'rni	235-240
<i>Abulxayrov Rustamxon Ibodullayevich</i> PORTLASHDAN KEYIN KO'ZDAN Kechirish davomida olingan ASHYOVIY DALILLAR BO'YICHA TAYINLANADIGAN PORTLASH-TEKNIK VA PORTLOVCHI MODDALAR EKSPERTIZALARI HAL ETADIGAN MASALALAR	241-249
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Jumaniyozova Muhaiyo Tojiyevna</i> IJTIMOIY-GUMANITAR YO'NALISH PEDAGOGLARI KREATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI.....	250-256
<i>Menglikulov Xayrulla Aliqulovich</i> OLIY O'QUV YURTIDA JISMONIY TARBIYANING TASHKILiy SHAKLLARI	257-263
<i>Jurayeva Balxiya Farxod qizi</i> ROBOTOTEXNIKA DARSLARIDA STEAM – TA'LIM YONDASHUVINING AHAMIYATI	264-270
<i>Nasritdinova Madina Nurullayevna</i> ARTPEDAGOGIK YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK PEDAGOGLARNING BADIIY-IJODIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHGA DOIR TAJRIBA-SINOV ISHLARI NATIJALARI TAHLILI VA SAMARADORLIK DARAJASI	271-275
<i>Charshanbiyev Namaz Maxmatmurodovich</i> KASBIY TA'LIM MUASSASALARIDA O'QUV JARAYONINI RAQAMLI TA'LIM PLATFORMALAR ASOSIDA TASHKIL ETISH METODIKASI	276-281

09.00.00 – FALSAFA FANLARI - PHILOSOPHICAL SCIENCES

Received: 16 June 2025
Accepted: 5 July 2025
Published: 15 July 2025

Article / Original Paper

TOWARDS THE INTERPRETATION OF SOCIAL TOLERANCE

Karimbayeva Salomatkhon Isabayevna

Associate Professor of Namangan State Technical University,
Candidate of Historical Sciences.

Mirzakhmedov Abdurashid Mamasidikovich

Professor of Namangan State Technical University,
Doctor of Philosophy.

Abstract. The article examines the social aspects and characteristics of tolerance in the development of society based on legal, religious and political analysis. Therefore, on the basis of European values, such as indifference, neutrality and legal recognition of differences, tolerance is substantiated as a social tradition and value in the socio-cultural life of the Uzbek people. Indeed, the national and religious life experience of the Uzbek people has normalized tolerance as a social category regulating social relations.

Keywords: national and religious diversity of society, tolerance, indifference and apathy, patience, endurance and moderation in society.

IJTIMOYIY TOLERANTLIKKA TA'RIF

Karimbayeva Salomatxon Isabayevna

Namangan davlat texnika universiteti dotsenti,
tarix fanlari nomzodi.

E-mail: Sotsial.nauki@gmail.com

Mirzaxmedov Abdurashid Mamasidikovich

Namangan davlat texnika universiteti professori,
falsafa fanlari doktori.

E-mail: Mirzahmedov@mail.ru

Annotatsiya. Maqolada tolerantlikning huquqiy, diniy, siyosiy tahlillari asosida jamiyatning taraqqiyotida ijtimoiy jihat va xususiyatlari ta'riflangan. Shu bois tolerantlikning befarqlik, neytrallik, o'zgachalikni huquqiy tan olish kabi Yevropa qadriyatlariga tayangan holda o'zbek xalq ijtimoiy madaniy hayotida tolerantlik ijtimoiy an'ana va qadriyat ekanligi asoslangan. Darhaqiqat, o'zbek xalqi milliy-diniy turmush tajribalari tolerantlikni ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi ijtimoiy kategoriya sifatida me'yorlashtirgan.

Kalit so'zlar: jamiyatda milliy-diniy xilma-xillik, tolerantlik, befarqlik va loqaydlik, sabr toqat, chidam va mo'tadillik

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I7Y2025N10.1>

Kirish

O'zbekistonda konstitutsion islohotlar asosida ijtimoiy, dunyoviy, huquqiy demokratik davlat rivoji jamiyatning milliy-diniy rang-baranglik, ijtimoiy turli-tumanlikning o'zaro

hamjihatligi va totuvlik munosabatlariga quriladi. Mustaqillik yillari tajribasi milliy-diniy nizo va mojarolarning oldini olishda tarixan shakllangan etnokonfessional bag'rikenglik va sabr-toqat falsafasini milliy an'ana va qadriyatlarini tiklashni ijtimoiy zaruriyatga aylantirishi tolerantlikning ijtimoiy jihatini ilmiy tadqiqini dolzarb muammoga aylantirmoqda. Tolerantlikning diniy omil, sotsiologik munosabatlarda o'ziga xos siyosiy jihatlari xorijiy va milliy ilmiy adabiyotlarda tadqiq etilgan [2; 3; 7; 9]. O'zbek xalqi tarixiy taraqqiyotining o'ziga xos va mosligi mazkur kategoriyani ijtimoiy jihat va xususiyatlarini fanlararo o'rganilmaganligini tasdiqladi. Shu boisdan maqolaning maqsadi jamiyatning global axborotlashuvi sharoitida respublikamizda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda ijtimoiy tolerantlikni ma'rifatining tahlilini amalga oshirishni ko'zda tutadi. Bilaks, davlatlar, xalqlarning xalqaro va mintaqaviy munosabatlarini tartibga solish, o'zaro manfaatli hamkorlikni amalga oshirish bilan alohida olingan bir davlatda aholining ijtimoiy tinchlik va xotirjamligi asosida milliy taraqqiyot maqsadlarini amalga oshirishga imkon yaratilmoqda. Shu ma'noda ijtimoiy fanlarda tolerantlikning dolzarbligi oila va nikoh, ishlab chiqarish sohalarida boshqarishning ijtimoiy jhati bilan izohlanadi

Metodlar

Ijtimoiy fanlarda tolerantlikning tarixiy, ijtimoiy iqtisodiy tadqiqi ijtimoiy-madaniy nuqtai nazardan umumnazariy metodlar asosida tahlil va talqinlari amalga oshiriladi. Shu bois analiz va sintez induktiv va deduktiv metodlar bilan birga mazmun va shakl, umumiylik, alohidalik va xususiylik kabi usullardan foydalanish muammoni yechimida eng maqbul yo'nalishdir.

Natija va muhokamalar

Tolerantlikning mohiyati yangi davr Yevropa ma'rifatparvarlarining ilmiy ijtimoiy qarashlarida turli tuman madaniyatlarining o'zaro bir makonda mavjud bo'lishi, fuqarolarning uni tan olishi va har bir madaniyatning o'ziga xos va mos turmush tarzini qabul qilish va hamkorligini ta'minlash uchun loqaydlik, betaraflik, uning o'zgachaligiga chidashda namoyon bo'ladi. Shu boisdan G'arb falsafasida tolerantlikning o'zgachalik sharoitida dialog bilan yashash uchun sabrli bo'lish, nizo va mojarodan tiyilish va kuch va zo'rlik bilan muammolarni hal etishdan ko'ra o'zaro hurmat va e'tibor bilan hamjihatlilikni ta'minlashni ko'zda tutgan ijtimoiy talabdir [4].

Tolerantlik muammosi milliy-diniy, hududiy, demografik jihatlariga ega murakkab inson hayotini barcha munosabatlarini falsafiy yig'indisidir. Ilmiy adabiyotlarda tolerantlikning liberal va konservativ jihatlari o'rganilgan, lekin umuminsoniy va milliy paradigmalar: mohiyat va mazmun, ijtimoiy-qiyosiy chegaralarini aniqlash amaliy dolzarb vazifa ekanligi e'tirof etilgan [1, c.656]. Biz islom dinida "Vassatiya" shaxsning ijtimoiy o'rta hol hayot yo'li, mo'tadillik, muammolarni hal etishda barchani qoniqtiradigan yechimlarga intilishni anglatuvchi ijtimoiy kategoriya deb hisoblaymiz.

Ijtimoiy tajriba ma'nosida tolerantlikning tahlillarida an'anaviylik va zamonaviylik ziddiyatiga e'tibor berish uslubiy muammodir. Chunki globallashuv va axborot texnologiyalari taraqqiyoti jamiyatimizga dunyo madaniyati yutuqlarini kirib kelishiga imkon yaratmoqda. Bu hol milliy madaniyat va qadriyatlarni ijtimoiy an'anaviyligini ta'minlashda tolerantlikni milliy manfaatlar daxlsizligiga ta'sirini aniqlashni talab etadi [10, c.113]. Tajriba ommaviy qadriyatlarni milliy mentalitetga salbiy g'oyaviy ta'sirini tasdiqladi. Chunki, tolerantlik umumbashariy deklarativ xalqaro huquqiy me'yor bo'lib, har bir davlatda o'ziga xos fuqarolik

munosabatlarida milliy-diniy, demografik-ijtimoiy harakat va harakatsizlikning me'yoriy tizimidir. Boz ustiga bu masala BMT Nizomi va o'zga xalqaro aktlardagi eng ilg'or gumanizm g'oyalari bilan sug'orilgan huquqiy munosabatning oliy shaklidir. Tolerantlik demokratik madaniyat ko'rsatkichi bo'lib, qonun ustuvorligiga tayanuvchi "industrial" taraqqiyot bosqichida shakllangan inson huquq va erkinligi tamoyilidir [1, c.48; 8, c. 93].

Biz Markaziy Osiyo xalqlarining jannatmakon serhosil qishloq xo'jaligi, sersuv daryolarning dala va bog'larga yaqinligi, islomning insonparvarlik g'oyalarida uyg'unlashuvi mintaqa ijtimoiy hayoti shaxsning ruhiyatida axloqiy bag'rikenglikni muqaddaslashtirganligi haqidagi qarashlarni qo'llab quvvatlaymiz. Ayni vaqtda odamlarning bir makonda jamoaviylik ma'naviyatini shakllantirishda o'ziga xos va mos milliy hamjihatlikni murosayu-madorasi, sabr-toqat fe'l-atvorini ijtimoiy balog'at, huquqiy barkamollik fazilati deb hisoblaymiz. Shu boisdan biz M. Fukon jamiyatning ma'naviy-ma'rifiy taraqqiyoti yuzasidan qarashlarini o'zbek xalqining boy milliy-diniy mehr-oqibat, odamiylik merosiga ta'rifi ijtimoiy mazmunga egaligi bilan dalillaymiz [12]. Ko'pmillatli va dinli o'zbek jamiyatida ijtimoiy hayotni tashkili va boshqaruvida noyob milliy axloq siyosiy va huquqiylikka uyg'unlashib ketgan.

O'zbek xalqining sabr-toqat, murosa falsafasi musulmon hayotiy fe'l-atvori demografik turmush tarzida me'yor bo'lib shakllangan. Chunki asrlar davomida bir necha avlodlarning oilaviy turmushida keksalarga mehr-muruvvat, yoshlarga g'amxo'rlik, bolajonlik ta'limi va tarbiyasi ijtimoiy xarakter kasb etgan. Oilaviy-milliy turmush tarzi shaxsning ijtimoiylashuvida islomiy siylai-raxim tarbiyasi ham mahalla instituti sabr-toqatni milliy mentalitetning ijtimoiy nazorati va mas'uliyatini amalga oshirgan. Ota-onalar farzandda kelishuvchanlik va o'zgalar bilan hamkorlik fazilatlarini tarbiyalashga e'tibor qaratganligi e'tirof etilgan [6; 9]. Natijada farzandlarning teng va erkinligi oilaviy yumushlarni bajarishda hamkorligi bilan yoshlarda faol axloqiy fuqarolik pozitsiyasini tarbiyalagan. Zero kishilarning o'zaro kelishuv, o'zingda fikr bo'lmasa o'zganing, ayniqsa kattalar fikriga quloq solish odob hisoblangan. Bu ommaviy liberal va konservativ tolerantlikda tashqi ta'sirga nisbatan shaxsning o'zini tiyish, ziddiyatda esa chidamlilik yoki befarqlikdan farqlanishini ko'rsatadi [3, c.11]. Chunki tolerantlik slavyan xalqlarida "loyalnost", "terpimost", "neytralitet" kabi yondashuvlarda yakdillik yetishmayotganligini ko'rsatadi. Chunki befarqlik va neytrallik ila murosa ikki xil ma'noga ega bo'lib, birinchisida harakatsizlik bo'lsa, ikkinchisida aloqa qilishga intilish bilan farqlanadi. Sabr-toqat kutish holatini ifodalasa, chidamlilik inson tanasi og'riq va o'zga bemorlikka qarshi ta'sir moslashuvdir.

O'zbek falsafasida tolerantlikni bag'rikenglik milliy g'oya tamoyili nuqtai nazaridan bir makondagi turli fuqarolarning millatlararo, dinlararo murosa-yu madora mazmunida qabul qilingan. Bu tushunchada o'zga millat va dinga, dindorlarga hurmat asosida milliy hamjihatlikka erishish nazarda tutilgan [6; 8; 9]. O'zbek olimlari tolerantlikning tarjimasida milliy qiyofada mujassam bo'lgan axloqiy mehr-oqibat, aslida insonga ilohiy muhabbatni nazarda tutgan deb hisoblaymiz. Chunki, atamada inson quchog'i, ya'ni ko'krak qismi — bag'rini ruhiy ifodalaydi.

Tolerantlikda fuqarolarning o'rtoqligi bo'lsa, bag'rikenglikda o'zbekning o'zga millatlarga beg'araz do'stlik fazilatlarini anglashiladi. Fransuz uyiga kelgan tili va tanasi, millati va dini o'zgacha bo'lgan hamkasb mehmon bilan tenglik va erkinlik asosida korxona manfaati uchun quchoq ochib kutib ololmaydi. Shu ma'noda etnograf B. Isoqovning tadqiqotlaridagi "...Huquq falsafasi tamoyillari asosida ta'lim va tarbiya olgan G'arb davlatlari kishisini...

rosayam ko'klarga ko'tarib, yaltoqlanib maqtamasligingiz, yetti bukilib,... mehmondo'stlik ko'rsatmasligingiz mumkin, lekin inson sifatidagi haq-huquqlarini judayam hurmat qilishingiz shart!"-deb yozganida yuz bora haq edi [5, 172 b]. Bilaks, tolerantlik "o'zbekcha bag'rikenglik" deganimizda ham masalaning mohiyat mazmunini to'la ifodalay olmaydi.

Bag'rikenglik milliy mehr-oqibat ma'nolarida ochiq qo'llik, keng fe'llik asosida o'zini qurshab olgan muhitdagi yordamga muhtojlarga madad berish, imkon doirasidagi saxovatpeshalik hisoblanadi. O'zbek mentalitetida bag'rikenglik ma'naviy-hududiy mazmunda qo'llash, ya'ni uy-joyiga ko'proq qiyoslanadi. O'zbek xalqi urush yillarida yurtimizga keltirilgan bolalarga bag'rikenglik qilgan. Boz ustiga u millatimizda gender (erkak va ayol), kattaning kichikka, boyning yo'qsilga, ota-onaning farzandlariga nisbat ma'nosida qo'llaniladi. Biz mazkur atamani ilmiy muomalaga kiritgan venger tibbiyoti vakillarining inson tanasiga o'zga odamning biror organini ko'chirilganda begona muhitda immunologik moslashuv, organizm funksionalligida biohamkorlikni ko'zda tutganlar. Inson tanasida "begona"ning moslashuvidan tirik odamlarning ijtimoiy farovonlik yo'lidagi hamkorligini ta'minlash tubdan farqlanadi, hatto ijtimoiy munosabatlarga nisbatan qo'llash mushkulroq degan fikrdamiz.

Shu boisdan tolerantlik dunyoqarashi bo'yicha prof. I. Saifnazarovning "...jamiyatning global axborotlashuvi sharoitida madaniyatlararo munosabatlarning virtuallashuvi, yoshlarning madaniyatiga yangi qadriyatlar bilan birga ijtimoiy tobelik holati patologiya sifatida shakllantirib, sabr-toqat falsafasini realligiga ehtiyoj xususida"gi fikrlariga qo'shilamiz [11]. Masalaning ijtimoiy falsafiy nozikligi xalqaro huquqiy norma va qadriyatlarni milliy hayotimizga qo'llash jarayonida yanada aniq namoyon bo'ladi. "Tolerantlik-turli tumanlikdagi birlikdir. Bu faqat ma'naviy burchgina emas, balki siyosiy va huquqiy ehtiyoj hamdir."-deya belgilangan [4]. Shuning uchun tolerantlik davlat, jamiyat va shaxs munosabatlarida huquqiy harakat ehtiyoji tufayli vujudga keladi.

Xulosa

Tolerantlik shaxs huquqining tasdig'i, bag'rikenglik esa axloqiy qadriyat bo'lib, erkinlik va tanlovga tayanadi. Tolerantlik huquqiy burch va majburiyatni ifodalashi bilan o'zgachadir. O'zbek tilshunosligi milliy tilni boyishida ba'zi-bir atamalarni ilmiy aniqlik uchun tarjimasiz qabul qilishni ham yoqlaydi.

Biz O'zbekiston hukumatining BMT tolerantlik yuzasidan milliy ma'naviyatimizga zid bo'lgan xalqaro normalarga qo'shilmaslik siyosatini qo'llab quvvatlaymiz. Ayni vaqtda milliy telekanallarda yoshlar ma'naviyatiga tahdid soluvchi ko'rsatuvlar, saviyasi past qo'shiq va kuylar, milliy qadriyatlarga tahdid solishiga sabr-toqat qilib bo'lmaydi. Biz yoshlar sabr-toqat tarbiyasi oila va nikoh, yoshlar jinoyatchiligi masalasini ijobiy hal etishga imkonidir. Tolerantlik atamasini tarjimasiz ilmiy muomalaga kiritish **intolerantlik** munosabatini ham tarbiyalaydi. Shu o'rinda O'zbekiston hukumatining "Tolerantlik va diniy ma'rifat" borasidagi siyosati Harakatlar strategiyasida "Jaholatga qarshi ma'rifat" yo'l xaritasi bo'lishi maqsadga muvofiqdir.

Ijtimoiy tolerantlikning chegarasi masalasida fuqarolik jamiyatidagi qonun ustuvorligi bilan birga milliy ma'naviyatimizning axloqiy normalari ham muhim tartibga solish omilidir. Demak oilaviy diniy-milliy me'yoriy demografik ma'rifat shakllantirish ijobiy natijadorlik omili deb o'ylaymiz. Ijtimoiy tolerantlik aslida "ommaviy madaniyat" bo'lib, o'zining ijobiyligi bilan birga salbiy jihatlarga ega qadriyatdir. Zero, oilaviy sabr-toqatdan yoshlarning nikohga, ota-ona aka-ukaga bag'rikengligi jamiyat tolerantligini hosil bo'ladi.

Islom dinining shaxs hayotidagi ijtimoiy munosabatlarini tartibga soluvchi o'zaro birga yashash turmush tartibi va qoidalarda sabr-toqat va murosai madora falsafasi ulug'lanadi. Shu bilan birga islom madaniyatida ijtimoiy tolerantlikning muhim jihati kechirimli bo'lish bilan ham me'yorlashtirilgan. Shu ma'noda tolerantlik huquqiy-siyosiylik bilan birga shaxsning mo'tadillik o'rta hollik turmush tarzi, ya'ni ijtimoiy munosabat omiliga aylanadi.

Adabiyotlar/Literatypa/References:

1. Анцупов А. Словарь конфликтолога. 3-изд. –М.: Эксмо. 2010.–656 с.
2. Асмолов А.Г. Смыслах понятия толерантности // Век толерантности. -2001. -№ 1-2. -С. 48
3. Днепров Т.П. Национальная толерантность в биполярном отечественном образовании -Екатеринбург. Изд УрГПУ, 2010. -363 с.
4. БМТ "Толерантлик тамойиллари Декларацияси" // Ўзбекистон Республикаси ва инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро шартномалар. / Мас. муҳ. А.Саидов -Т.: Адолат, 2002. -Б. 261.
5. Исоқов Б.Р. Хурриятнинг ҳуқуқий ҳимоячиси -Наманган; НамДУ, 2016. Б –172.
6. Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар -Т.: Ўзбекистон, 2000. Б-59.
7. Мирзахмедов А. Толерантность как норма политики и права// Социальные нормы в условиях современных рисков. 2017. –С.181-183
8. Мирзахмедов А. Феномен ислама// Социологическое исследование. -2003. –№ 3. -С. 93-96
9. Мирзахмедов А. М., Каримбаева С. И. Толерантлик маданиятига доир қарашлар // Перекресток культуры. -2020. -№2(3). -С. 32-36.
10. Садовникова Н. О., Мирзаахмедов А.М. Актуальные смысловые состояния педагогов, переживающих профессиональный кризис личности// Образование и наука. -2019. – 21(2). –С. 113-131
11. Saifnazarov I. Mirzakhmedov A. Virtuality as A Subject In Modern Medicine //Journal of Negative Pharmateucal Result –2023. –№ 14(2). P. –1023-1027.
12. Фуко М. Что такое просвещение? // Интеллектуалы и власть. Избранные политические статьи, выступления и интервью / Пер. С. Ч. Офертаса. -М.: Праксис, 2002, -С.343

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 4 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).